

als religieus getint specimen van de zogenaamde 'Moderate Enlightenment' een eigen plaats toekomt.

DESIDERATA BETREFFENDE KATHOLIEK NEDERLAND

Mijnhardt stelde vast dat Engelse en Duitse schrijvers hier een aanzienlijk grotere respons hebben gehad dan de 'Philosophes'. Dat is begrijpelijk. Met name van het protestantse Duitsland is op goede gronden aangetoond dat de Verlichting zich daar tijdens het midden van de 18e eeuw veelal niet tegen theologie en kerk maar met en door haar voltrokken heeft¹⁰. Parallel daaraan, zij het wat later en minder verregaand, heeft zich binnen de katholieke kerk van het Duitse Rijk — met als zwaartepunt Zuid-Duitsland en Oostenrijk — een kerkelijke *Aufklärung* ontwikkeld. De invloeden van deze 'katholische Aufklärung' op het katholieke Nederland van de vroege 19e eeuw zijn voornamelijk gesignaleerd door L.J. Rogier, voor wie de 'stem der katholieke verlichting' als 'een keerpunt in de geschiedenis van het vaderlandse katholicisme' gold¹¹. Rogier had daarbij woorden van lof voor het aan de dag treden van een meer bijbelse vroomheid, een gerichtheid op actievere deelname aan de liturgie en een streven naar decentralisatie in het bestuur van de universele kerk. Bovendien prees hij de representanten van het verlichte katholicisme vanwege hun besef, zich cultureel-maatschappelijk te moeten engageren en een positieve bijdrage te kunnen leveren aan het nationale leven. Anderzijds hekelde hij hun verschraving van de kerk tot een redelijk en zakelijk opvoedingsinstituut en van priesters tot volksonderwijzers.

Volgens de initiatiefnemers van het Warschause colloquium moeten de eenzijdig op de voorgrond geplaatste institutioneel-kerkelijke aspecten van de katholieke Verlichting in een bredere Europese context worden gezet en — zonder hantering overigens van stringente criteria — meer comparatief worden belicht. Een van hen was Bernard Plongeron, hoogleraar in de kerkgeschiedenis aan het

10. K. Scholder, 'Grundzüge der theologischen Aufklärung in Deutschland', in: *Geist und Geschichte der Reformation. Festgabe Hanns Rückert zum 65. Geburtstag*, Berlijn 1966, 460-486.

11. L.J. Rogier, 'Een stem der katholieke verlichting', in: idem, *Terugblik en uitzicht*, I, Hilversum-Antwerpen 1964, 215-245.